

The article deals with information and diplomatic activities of Union of Liberation of Ukraine in the international arena in during World War I to resolve the Ukrainian question.

Keywords: *Union of Liberation of Ukraine, Ukrainian question, nationhood.*

УДК 94(447.85/87)“1918/1921”

Петро СІРЕДЖУК

ГУЦУЛИ В БОЯХ ЗА УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ В 1918–1921 рр.

У статті досліджується наукова проблема участі гуцулів у визвольних змаганнях українців за українську державність у 1918–1921 рр. Передовсім, звернено увагу на бойовий шлях елітного бойового підрозділу УГА – Гуцульського пробоевого куреня, а в армії УНР – Першого Гуцульського полку морської піхоти. Зроблено акцент на героїзмі гуцулів у боях з польськими військами, російськими білогвардійцями й частинами Червоної Армії, а також відзначено воєнну доблесть гуцулів у наказах командування УГА.

Ключові слова: *гуцули, Гуцульщина, Гуцульський пробоевий курінь, польське військо, поляки, УГА.*

Проблема участі гуцулів у визвольних змаганнях українців у 1918–1921 рр. не нова у вітчизняній історіографії. Вона порушена ветеранами УГА, які волею долі опинилися за межами рідної землі – Чехословаччині й за океаном. Тому у мемуарних публікаціях П.Будз, І.Кузич, С.Сулятицький, П.Фіцич тією чи іншою мірою порушували підняте питання¹. Сучасна українська історіографія не може похвалитися своїм вкладом у розробку цієї тематики². Отож метою нашого дослідження є висвітлення ролі гуцулів у визвольних змаганнях за українську державність у 1918–1923 рр.

З проголошенням української держави у Львові 1 листопада 1918 р. відразу почали формувати її військові підрозділи. На теренах краю було створено призовні пункти, куди мали з'являтися призовники 1883–1900 рр. народження. Зокрема, такі призовні пункти були організовані в селах Баня Березів, Середній Березів, Нижній Березів, Космач, Уторопи, містечку Яблунів та інших населених пунктах краю. Перший призов до Українського війська склали юнаки Утороп і Стопчатова, які на призовний пункт в Уторопах мали з'явитися 28 листопада 1918 р. Другий призов відбувся 29 листопада 1918 р. Тоді до Українського війська пішли юнаки Ковалівки, Лючі і Яблунова. Наступного дня на призовний пункт у Космачі з'явилися призовники Акришори та самого Космача. 2 грудня 1918 р. до Українського війська відбувся призов молодих гуцулів Нижнього, Середнього й Верхнього Березова, 3-го грудня – Верхнього й Середнього Березова, а 5-го грудня 1918 р. – Баня Березів і Лючок.

До служби в Українському війську гуцули зголошувалися масово. Першими добровольцями до війська української держави зголосилися Василь Сав'юк, Іван Подюк з Кобак, Дмитро Ватрич з Рибного, Кузьма Дзуранюк з Монастириська, Василь Романюк, Кирило Катеринюк, Дмитро Розпустяк з Хімчина, Іван Атаманюк, Іван Бойко, Микола Козлан з Микитинець, Микола Буцвінок та Іван Марусек з Ясенова Горішнього³.

Варто наголосити, що серед усіх повітів Галичини Косівський дав найбільше добровольців до Українського війська. Так, газета “Покутський вісник” тоді повідомляла читачам: “Косівщина достарчила може найбільше військо з усіх повітів. Гуцули дуже радо ішли до війська. Славні гуцули билися як льви на вулицях Львова, а тепер б'ються з ляхом під Львовом. Наші гуцулики поспішили з поміччю на правобережну Україну проти більшовиків, московських розбійників і рабівників”⁴.

Командування УГА прийняло рішення з гуцулів-добровольців укомплектувати кілька воєнних підрозділів: Першу кінну Гуцульську козачу сотню імені Юрія Федьковича, на основі прославленої в боях з російською армією в роки Першої світової війни Гуцульської сотні окремих Гуцульський пробоевий курінь УСС. Ще гуцули воювали у складі 24 піхотного полку імені

гетьмана Петра Дорошенка та 36-го піхотного полку імені гетьмана Івана Мазепи. Військове командування УНР теж зуміло з гуцулів сформувати два гуцульські полки морської піхоти⁵.

З перших днів українсько-польської війни прославилась у боях з росіянами Гуцульська сотня. Її з Чернівців перекинули на Львів. На станції Давидів під Львовом Гуцульська сотня зішла і в пішому порядку обабіч залізничного шляху добиралася до залізничного вокзалу. По дорозі стався прикрий інцидент у Сихові: зі старенького будиночка по лівому боці залізничної колії обстріляли поляки. Від їхніх куль загинули Юзь Пригородський з Нижнього Березова та десятник Калиняк. Тоді сотня засипала поляків шквальним вогнем. Нападники не витримали поривного натиску й здалися в полон. Увечері сотня підійшла до пункту призначення – залізничного вокзалу, який довелося здобувати боєм⁶.

Гуцульський пробоевий курінь організував березівський гуцул – сотник Гриць Голинський, який прибув з буковинського фронту. Цей військовий підрозділ гуцулів був на фронті українсько-польської війни окремою бойовою одиницею на правах полку й складався із чотирьох бойових сотень, сотні скорострільів і чоти саперів. У рядах Гуцульського пробоевого куреня служили бойові вояки, які пройшли тернистий шлях пекла Першої світової війни, особливо на італійському фронті. Це були загартовані, дисципліновані, з великим досвідом і знанням воєнної справи гуцули, а також новобранці, які не знали мудрощів воєнної справи⁷.

Бойовий і овіяний славою шлях Гуцульського пробоевого куреня розпочався з Дрогобиччини. Тут сотня Гуцульського пробоевого куреня 31 грудня 1918 р. між селами Биличі й Чижки отримала своє бойове хрещення. Маючи вигідні бойові позиції, гуцули пішли в навальний наступ на польських вояків, які не витримали їх першого ж наступу й почали відступати. У цьому наступі гуцули здобули п'ять важких гармат, багато зброї та велику частину тилового обозу поляків. Гуцули по п'ятах переслідували польських вояків до села Грушатичі та вздовж шляху на північ у бік Гдешичь.

Про блискучий контрнаступ Гуцульської сотні комендант Групи військ Хирів полковник Антін Кравс у своїх спогадах написав: "... Поляки не витримали того удару. Відважний вчинок молоденьких гуцулів заскочив їх, упав на них як грим, і вони стрімголов утекли, залишаючи багато ранених і вбитих"⁸.

Їх подвиг полковник Вітовський у денному наказі називав лицарським. Такий наказ передбачав надання найвищих воєнних нагород як старшинам, так і воякам, які мала у своєму розпорядженні тогочасна українська держава. Зокрема, Начальний вождь усім оголосив подяку такого змісту: "Висказую мою щирю подяку Гуцульській сотні, яка багнетами не тільки відперла ворога, та ще здобула в него два скорострільні. Звертаю увагу на всіх славних гуцулів і певен, що як всі так будуть боронити Вітчизну від ворога, як гуцули, то вона буде свободна і щаслива"⁹.

Другий бій Гуцульський пробоевий курінь Г.Голинського мав 7 березня 1919 р. о 16.30 год. Гуцули, мов вихор, пішли в контрнаступ. У кривавім бою на багнети гуцули відбили у ворога с. Доляни на Львівщині й зайняли ворожі позиції в селі Вовчухи, тим самим перервавши польським військам залізничне сполучення Львів – Перемишль¹⁰. На кривавому побоїщі лежали сотні ворожих трупів і ранених. З воєнних трофеїв вони здобули шість гармат, 22 кулемети, два міномети й узяли в полон 250 польських солдатів та майора. Крім того, у Вовчухах вони здобули ворожу польову лічницю – госпіталь з усім обладнанням і медикаментами. За блискучу перемогу гуцули заплатили кільканадцятьма вбитими і 76-ма пораненими¹¹.

Новий бій гуцули мали ввечері наступного дня в с. Родатичі. Тут залізничну станцію обороняла сотня польських вояків, яка складалася з варшавських і краківських студентів. З першого наступу гуцулам через сильний спротив поляків не вдалося захопити залізничний вузол. Справа дійшла до рукопашного бою на багнетах, у якому гуцули взяли верх. На здобутих позиціях ворога вічним сном лежало кілька молодих гуцулів і 32 поранених, а з ворожої сторони втрати становили 22 вояки та 78 осіб, що здалися в полон¹². Коли в Родатичах кипів бій, полякам із Судової Вишні на допомогу мчав бронепоезд. Кінна сотня Гуцульського куреня розібрала колію, і "панцирник" застряг на розібраній залізничці. Сотня знищила паровоз і взяла в полон усю обслугу з воєнними трофеями¹³.

Про успішний бій гуцулів тоді писала вся українська періодика. Зокрема, в “Урядових вістях Косівського повіту” зазначалося: “В бою під містом Судовою Вишнею і Городком здобули Гуцули “Мазепинці” і УСС під проводом чотаря Голинського і Ковча 30 скорострільів і 500 полонених поляків”¹⁴.

Через три дні гуцули впродовж п’яти днів вели кровопролитні бої за дві цегельні в місті Городок поблизу Львова. Потім між Вовчухами й Родатичами мали новий кровопролитний бій з поляками, у якому загинув командант скорострільної чоти (взводу), старший десятник Гладун із кількома стрільцями. Із 17 березня 1919 р. Гуцульський пробоевий курінь деякий час перебував на відпочинку в Стрию, де поповнився новобранцями. Поповнений курінь налічував 1 000 стрільців, 180 осіб скорострільної сотні та 20 штабних вояків. Цього разу гуцули становили лише 20% особового складу Гуцульського пробоевого куреня. Решта його вояків була родом з околиць Станиславова, Чорткова й Перемишля. 1 квітня 1919 р. Гуцульський пробоевий курінь перейшов до Ходорова, а далі в околиць села поблизу Львова: Зубра, Велика і Мала Солонка та Кротошин. Звідси гуцули разом з іншими військовими частинами УГА відступали на Галич, а далі на Язлівець, що на Тернопільщині. А згодом узяли курс на північ до Трибухівців, Джурина, Білобожниць під Ягільницею¹⁵.

Під час Чортківського наступу гуцули гнали ворога аж до Монастириська. Знову був переможний рукопашний бій гуцулів у с. Товстобаби на Тернопільщині. Польські частини з переляку втекли до містечка Горожанка, а звідти до Рогатина. Тоді поляки отримали свіже підкріплення й пішли в наступ на Підкамінь на Рогатинщині, в обороні якого Гуцульський пробоевий курінь зазнав великих утрат. З 1 100 вояків живими залишилося 600, було багато пораних. Цей бій приніс найбільші людські втрати за час усього існування куреня. Через нестачу боєприпасів добровольцям єврейської добровільної чоти порадили розійтися по домівках. Згідно з наказом Начальної команди Гуцульський пробоевий курінь у складі 600 вояків та 120 кулеметників перейшов Збруч у селі Залуче¹⁶.

У поході на Кам’янець-Подільський, далі до Жмеринки, Гуцульський пробоевий курінь не мав великих кровопролитних боїв. Лише 7 серпня 1919 р. Жмеринку гуцулам довелося здобувати боєм. Тут Гуцульський пробоевий курінь отримав деякий перепочинок. У другій половині серпня 1919 р. розгорнулися важкі бої з Червоною Армією за Вапнярку. Через нестачу патронів червоноармійці зуміли змусити 3 Залізну дивізію УНР покинути залізничний вузол Крижопіль. Більше того, 30 серпня 1919 р. на цьому відтинку склалося вкрай загрозливе становище, але червоним не вдалося досягти успіху. Вапнярське вороже угруповання червоноармійських військ, яке складалося з десяти тисяч вояків та семи бронепоездів, за допомогою Волинської групи українських військ розбито повністю. Отже, тритижневе побоїще для Українського галицького війська було вдалим¹⁷.

Згодом Гуцульський пробоевий курінь узяв курс на Бершадь, де мав бої не тільки з більшовицькими піхотинцями, але й кіннотою Григорія Котовського. У боях за Вапнярку, Крижопіль та Бершадь Гуцульський пробоевий курінь удруге зазнав великих утрат. У його рядах уціліло лише 345 вояків-піхотинців і 147 кулеметників скорострільної сотні¹⁸.

З Бершаді Гуцульський пробоевий курінь подався на перепочинок до містечка Гнівани на Вінниччині, де перебував з кінця жовтня до 2 січня 1920 р. Цей “відпочинок” був найтрагічнішим у його літописі, бо тиф безжалісно “косив” вояків, а ефективної медичної допомоги не було. Хворі покотом лежали не в теплій хаті, а в стайні на соломі. Уцілілі вояки подалися в бік Одеси¹⁹.

Про бойовий шлях інших гуцульських підрозділів украй мало інформації. Так, відомо, що 3 січня 1919 р. до Києва прибув 1-й Гуцульський піхотний полк, що складався із найбільш дисциплінованих і організованих вояків. Це були в основному юнаки, перейняті духом патріотизму. Цей військовий підрозділ, як бойову одиницю, включили до складу київського гарнізону, подальша його доля не відома²⁰.

Чимало гуцулів теж воювало і в артилерійських підрозділах УГА. Зокрема, старшим пушкарем (артилеристом. – П.С.) 3 батареї був Іван Стефанко з Лючі (1895 р. н.). На війні воював з 1915 р., а в УГА – з 3 листопада 1918 р. Інтернований, деякий час перебував у таборі Німецької Яблонної в Чехії²¹. Разом із ним у цій самій батареї з ворогами української державності

воювали пушкарі Григорій Дутчак з Хімчина, Дмитро Григоришин, Василь Лаврук з Пістиня, Юрій Витосюк, Федір Рогатинюк (1897 р. н.) із Жеб'єго²².

На території Галицької Гуцульщини Українське галицьке військо з польськими підрозділами мало тільки один бій. Він відбувся 27 серпня 1920 р. Того дня Армія Кравса в кількості 2 600 осіб зайняла Косів. Вояки мали з собою понад 20 кулеметів, дві малі й одну велику гармати та 300 возів із військовим провіантом. Багато з вояків Армії УГА А.Кравса були вихідцями з Гуцульщини. Причиною переходу армії А.Кравса через Покуття й Галицьку Гуцульщину була сепаратна угода Симона Петлюри з поляками: він зрікся Галичини, а тому галичани залишили його й повернулися без великих сутичок з польськими підрозділами до Чехословаччини²³.

У Косові польських вояків було мало: відділ поліції і польової жандармерії чисельністю 200 осіб, озброєних двома кулеметами. Битва за місто почалась о 9 годині ранку. Військо польське відступило до Яблунова. У Косові Українське військо галичан пробуло вісім годин. Тут українські вояки забрали касу староства, коней і вози міської солеварні, з повітового суду – друкарські машинки. Будинки польського товариства, “Ліги Добровольців” українські вояки пограбували, а із санаторію доктора Тарнавського забрали всі медикаменти. Польські “добровольці”, боячись розстрілу за вчинення опору регулярній армії, повтікали з міста. Гуцули Косова радо вітали українських вояків і виказували їм тих поляків, котрі найбільше допекли місцевому населенню. Останні зі страху повтікали з міста. З Косова одні вояки УГА подалися до Чехословаччини, де їх вітали як героїв, інші – до Румунії, а деякі розійшлися по горах.

Наступного дня косівським полякам на допомогу прийшла сотня петлюрівських козаків з кулеметом. Коли другого дня обидва військові підрозділи ввійшли до Косова, то армії А.Кравса тут уже не було. Їй польське військо перекрило дорогу через Яблуницький перевал, тоді українське військо подалося на Жеб'є. Тут вояки розстріляли секретаря гміни й відішли на два дні до Кути²⁴. Польські прикордонники містечка Кути, яких налічувалося 20 осіб, з регулярною армією А.Кравса не вступали в бій, а втекли на румунський бік, тобто до Вижниці, де румунами були інтерновані, проте через кілька днів їх відпустили назад²⁵.

Документальних підтверджень і свідчень про те, що полк УГА тривалий час вів у районі містечка Кути на Косівщині якісь бойові партизанські дії, ми не виявили, а тому не підтримуємо версію дослідника І.Монолатія. Схильні до думки: це викривлення подій 26–27 липня 1920 р., які тоді мали місце в Кутах²⁶.

Через гори Українське військо зуміло перевезти найцінніші речі, частину військового спорядження спалили, а інша, якщо вірити польській газеті “Газета Коломийська”, дісталася польським воякам: десять кулеметів, гармата, табун коней, а також частка державного майна, забраного вояками УГА в Косівському повіті²⁷.

Окрім даних “Газети Коломийської” відомості перебування армії УГА на Гуцульщині підтверджуються й архівними даними. Так, згідно з даними карти просування Армії А.Кравса по Галицькій Гуцульщині, установлено, що 26–27 липня 1920 р. війська УГА були в Рожнові, де одні підрозділи йшли на Кути, а інші – на Косів. 27–28 липня 1920 р. українські вояки відпочивали в трьох гуцульських селах: Городі, Соколівці та Яворові, а після перепочинку узяли напрям через Буковець і Криворівню на Жеб'є, де спочивали 28–29 липня 1920 р. Звідси одні взяли курс на Бистрець, Зелене, Явірник, Шибене, далі на гору Стіг, де 30–31 липня 1920 р. пересікли польсько-чехословацький кордон і вдовж річки Біла Тиса вийшли до с. Луги на Закарпатті. Друга група військ вийшла на Руський Діл, а потім пішла на Арзелюжу, де їм шлях загородило польське військо. Вірогідно, щоб безглуздо не втрачати людей, армійське командування прийняло рішення повернути назад до Жеб'єго, а далі протореним шляхом попередніх армійських підрозділів пройти до Закарпаття. На територію нинішньої Чехії Українське військо ступило 31 липня 1920 р., де було інтерноване у військові табори в Йосифові, Ліберцю та Німецькій Яблонній²⁸.

Доцільно зазначити, що навіть і в чеських таборах інтернованих гуцули не покидали боротьби за українську державність. Показовим у цьому відношенні є доля кобаківського селянина Миколи Букатчука. Він був стрільцем армії А.Кравса. Разом із нею знаходився в таборах у Чехословаччині. Там зайнявся політичною діяльністю щодо відродження української держав-

ності. Деякий час проживав у Люксембурзі, де теж уніс свій вклад у справу відновлення держави українців. Подальша доля невідома²⁹.

Формування Гуцульського морського полку піхоти розпочалося в Коломиї 24 березня 1919 р. Комплектування полку моряками, які проходили службу на Адріатичному морі колишньої Австро-Угорщини, і сплаваннями дерева ріками Черемош і Прут проводив командувач Приморським фронтом контр-адмірал Михайло Білинський. Він особисто разом з офіцерами М.Злобіним і С.Шрамченком об'їздив Гуцульщину й Покуття. Зокрема, Морський міністр у квітні 1919 р. здійснив подорож зі Станіслава до Косова й Жеб'єго, під час якої не тільки організували поповнення полку людьми, але й припасами та матеріальними засобами. "Гуцульські моряки" становили більшість особового складу полку морської піхоти, а тому він отримав назву 1-й Гуцульський полк морської піхоти, командиром якого назначили сотника Володимира Гемпеля. У липні 1919 р. у Кам'янці-Подільському було сформовано 2-й Гуцульський полк морської піхоти, який очолив поручик Іван Сич. Обидва Гуцульські полки морської піхоти ввійшли до складу дивізії морської піхоти. Особових склад полків у своїх рядах налічував понад дві тисячі гуцулів³⁰.

Бойовий шлях 1-го Гуцульського полку морської піхоти розпочався в червні 1919 р. З Тернополя гуцульські моряки виступили на фронт під Волочиск, який звільнили разом із Запорізькою дивізією, від більшовицьких військ і далі продовжив наступ на схід аж до Києва. Увесь час морські піхотинці Гуцульського полку в складі Дивізії морської піхоти УНР були в авангарді військ УНР і брали участь у запеклих боях із Червоною армією³¹.

Обидва Гуцульські полки морської піхоти у складі військової групи генерала Михайла Омеляновича Павленка розпочали героїчний Перший зимовий похід. Бойовим діям морських піхотинців на фронті надзвичайно високу оцінку дав командувач армією М.Павленко. У квітні 1920 р. полки морських піхотинців у спільному українсько-польському визвольному поході 7 травня 1920 р. звільнили Київ. Морські піхотинці повторно відзначилися в боях за Підволочиск і забезпечили відхід українського війська за Збруч. 25 жовтня 1921 р. розпочинається Другий зимовий похід. У битві під Базаром 21 листопада 1921 р. Армія УНР зазнала поразки перед переважаючими силами Червоної Армії. З великими втратами Ю.Тютюннику з рештками військ удалося добратися до польського кордону. Тут, у Польщі, уцілілі морські піхотинці були інтерновані³².

У боях за волю України на українсько-польському фронті відзначилися гуцули: поручик УГА з Надвірної (1890 р. н.) Микола Николайчук, підхорунжий Василь Малкович, чотарі Василь Павличко зі Стопчатова, Микола Урбанович з Березова та ряд інших. Чотар Василь Павличко народився 4 березня 1886 р. Брав участь в обороні Львова. Воював у складі 8-ї сотні III куреня у 2-й Коломийській бригаді. Під Галичем у червні 1919 р. був поранений. По дорозі до госпіталю в Заліщиках пропав безвісти³³. Микола Урбанович проявив героїзм у боях з поляками під селом Великий Люблін поблизу Львова, де 19 квітня 1919 р. був важко поранений у голову³⁴.

У когорту славетних гуцулів визвольних змагань 1918–1923 рр. записано ім'я Юрія Лепкалюка (01. 09. 1887 – 16.01. 1936) зі Старого Косова. Він служив в охороні Головного Отамана УНР Симона Петлюри. Юрист за фахом, громадський діяч, доктор права. Був суддею в Галичі. Похований на міському кладовищі Галича³⁵.

У боях з поляками за волю України на різних фронтах загинуло немало гуцулів. Серед них невмирущим є подвиг чотаря УГА, коменданта 2-ї сотні 3-го польового куреня Коломийського піхотного полку імені гетьмана Івана Мазепи, який в основному складався з гуцулів, Юрка Мельника з Яблунова.

Юрій Мельник виявився справжнім героєм. 25 грудня 1918 р. у селі Вербиці під Угновом на Львівщині клекотів страшний бій. Уціліло 18 бійців. Юний гуцул зумів удало організувати оборону й ухитрився взяти в полон 120 польських вояків УГА, а з трофеїв – чотири польові кухні, дві гармати та звільнив з польського полону 50 стрільців. Про його безстрашність і відвагу на фронті складали легенди, а польське командування за його голову обіцяло винагороду у 12 тисяч австрійських корон³⁶.

26 січня 1919 р. під час чергового бою було важко поранено командира кулеметників. У критичній ситуації 20-річний юнак сам береться за кулемет і косить ворожі ряди, але і його не минула ворожа куля на Угнівщині. Ціною власного життя він зірвав ворожу наступальну атаку й урятував ситуацію на цій ділянці фронту. Чотаря теж було смертельно поранено. По дорозі до польового госпіталю герой помирає. Похований 24 лютого 1919 р. у Яблунові. Останню почесність віддала йому чота 24 піхотного полку імені Мазепи. Як зазначала газета “Покутський вісник”, “Дух Юрка нехай нас веде, а перемога буде на нашій стороні”³⁷. До речі, йому гуцули краю на свої заощадження в умовах українсько-польської війни звели надмогильний пам’ятник, який зберігся до наших днів. Такої честі з гуцулів досі ніхто не удостоювався.

Окрім нього в боях за волю України своє молоде життя віддали хорунжий УСС Василь Голинський із с. Баня Березів, вояк 2 сотні 3 куреня 24 піхотного полку імені Івана Мазепи стрілець Петро Багрійчук з Космача, який 31 серпня 1919 р. загинув у бою з денікінцями на території Києво-Печерської лаври³⁸. Восени 1919 р. у Бірзулі загинув Микола Баб’юк (24.05. 1900 р. н.) із селища Кути нинішнього Косівського району. До лав вояків УГА він вступив 1918 р. Воював з поляками під Львовом, разом з усіма подався за Збруч. У лютому 1920 р. на Східній Україні поліг хорунжий УСС Михайло Чукур з Іспаса³⁹.

Чимало гуцулів – вояків УГА “скошили” дизентерія і тиф на Поділлі. Так, зокрема, 4 лютого 1919 р. на тиф у Чотирикутнику смерті помер стрілець 14-ї бригади українського війська Дмитро Місюк із с. Космач Печеніжинського повіту, на дизентерію 26 вересня 1919 р. у Вінниці помер стрілець 1-го Гуцульського куреня Микола Вінтоняк родом із Пнева⁴⁰. Тиф забрав життя 18 листопада 1919 р. стрільця III бригади УГА Івана Павлюка (1886 р. н.) із села Вербоवेश поблизу Косова. Похований у Вінниці⁴¹. У містечку Бар у грудні 1919 р. на тиф померло два уродженці Москалівки поблизу Косова – чотарі Іван Шведюк та Дмитро Юсипчук⁴². У Вінниці теж похований стрілець 10-ї бригади УГА Федір Поварчук (1899 р. н.), родом з Білих Ослав, який помер від ран 21 листопада 1919 р.⁴³. З того ж Надвірнянського повіту через тиф 7 січня 1920 р. пішов із життя стрілець Яків Микулич. Він народився 1891р. у селі Яблуниця, був розвідником польової розвідки 1 Гуцульського куреня⁴⁴. На Східній Україні теж покоїться прах стрільця УГА Івана Кубрина (1897 р. н.), уродженця с. Зелене на Надвірнянщині. Помер 20 грудня 1920 р.⁴⁵.

Немало гуцулів – вояків УГА померло і в таборах для військовополонених у самій Польщі. Зокрема, у Бугшопі поблизу Бреста Литовського влітку 1919 р. померли Василь Атаманчук із с. Микитинці, Танасій Вардзарук із Космача, Василь Гаврилюк із Косова, Іван Глодов’як з Білоберезки, Степан Годованець з Ямної, Микола Годзіцький з Ферескулі, Дмитро Довганюк з Тюдова, Іван Потяк із Жеб’єго, Іван Слиско з Рибна, Василь Тимків з Надвірної, Ілля Томашевський з Микуличина, Микола Томащук з Горішнього Ясенова, Микола Форгач з Жеб’єго. Восени 1919 р. у таборі українських військовополонених села Стшалкова неподалік м. Каліша відійшли у вічність стрілець Маркіян Мопсович та хорунжий Іван Петрук з Надвірної і т. д.⁴⁶.

Чимало гуцулів – вояків УГА поховано на військових кладовищах у Чехії. Так, на військовому кладовищі чеського міста Рурехта в могилі №139 покоїться прах стрільця УГА Федора Федорука (1880 р. н.) із с. Прокурава на Косівщині, який помер 25 вересня 1920 р. у запаснім госпіталі в Ліберцях через дизентерію⁴⁷.

На чеській землі вічним сном відпочиває і поручик, військовий суддя УГА Микола Левицький. Він народився 1879 р. у Рожнові колишнього Снятинського повіту в родині сільського священика. Випускник правничого факультету Чернівецького університету, по закінченню студій упродовж тривалого часу був редактором газети “Буковина”. Перед Першою світовою війною працював помічником адвоката в Кутах. Під час війни був призваний у діючу австрійську армію. Воював проти росіян під Перемишлем, де потрапив у полон. Після Жовтневого перевороту в Росії повернувся додому, а після розпаду австрійської монархії вступив у ряди Української Галицької Армії. Його назначають воєнним суддею ОВК у Золочеві. У липні 1919 р. разом з українським військом перейшов Збруч. У Кам’янці-Подільському працював військовим суддею. Зимою 1920 р. у Барі захворів на тиф, а потім на запалення легень. Бойові дії українського війська на Великій Україні не дали йому можливості вилікуватися, а тому й далі хворів на грудну недугу.

З групою генерала Кравса 31 серпня 1920 р. перейшов на чеську територію. Перебування в масовім бараці ще більше підірвало здоров'я інтернованого. Та, незважаючи на недугу, він займався редакторською роботою в редакції журналу “Український Скиталець”. Повністю відредагував його перший номер, який вийшов у світ 1 листопада 1920 р. Оскільки хвороба не відступала, то змушений був лягти до військового госпіталю в Німецькій Яблонній, а потім у Ліберці. Однак було запізно, і 30 червня 1921 р. перестало битися серце гуцульського патріота в ліберцівській лікарні. Похований на українському військовому кладовищі в Рупрехтичах⁴⁸.

Узагальнюючи вищесказане, можна стверджувати:

1. Гуцули на фронтах українсько-польської війни, а також на східно-українських теренах у боротьбі з денікінцями й червоноармійськими частинами показали себе відважними воюючими, їхню військову доблесть ставили в приклад для всіх українських воюючих.

2. Подвиг гуцулів у боях за українську державність складає золоту сторінку в літописі українського військового мистецтва, який ніколи не померкне з плином віків.

3. Найбільшу військову славу гуцулам і Гуцульщині приніс Гуцульський пробоевий курінь. Його воюючі й старшини разом зі своїм командиром Г.Голинським відзначилися в боях з поляками під Хировом, заслужили вічну славу за бравурний наступ під Вовчухами, де прорвали польський фронт й об'єдналися з оперативною групою українського війська “Північ”. Бойовий шлях гуцулів стелився й курявими шляхами Поділля, де вони вписали нові рядки звитяжної слави на скрижалі історії. Отож, гуцули теж унесли свій посильний вклад, гідний подиву, у визвольні змагання українців за українську державність.

4. З усією відповідальністю можна констатувати: участь гуцулів у визвольних змаганнях українців за свою незалежність у 1918–1921 рр. є однією з найславніших і яскравіших сторінок у літописі Галицької Гуцульщини.

1. Будз П. Гуцули в боях під Городком у марті 1919 р. / П. Будз // Український скиталець. – Йозефів, 1922. – № 12. – С. 8; Фіцич П. Щоби слава не пропала! / П. Фіцич // Гуцулія. – 1968. – № 3. – С. 42–43; Кузич І. Листопадові дні в Коломиї / І. Кузич // Коломия й Коломийщина : зб. споминів і статей про недавнє минуле. – Філядельфія, 1988. – С. 763; Сулятицький С. Пробоевий “Гуцульський курінь” / С. Сулятицький // Коломия і Коломийщина. – Філадельфія, 1988. – С. 803–804.
2. Барбара І. Гуцульський полк морської піхоти / І. Барбара // Грегит. – 2012. – № 8. – С. 12–13.
3. Мобілізація // Покутський вісник. – 1918. – 28 падолис. – С. 3.
4. Косів // Покутський вісник. – 1919. – 13 мар. – С. 3.
5. Перейменування полків // Покутський вісник. – 1919. – 8 груд. – С. 3.
6. Фіцич П. Щоби слава не пропала! / П. Фіцич // Гуцулія. – 1968. – № 3. – С. 42–43.
7. Кузич І. Листопадові дні в Коломиї / І. Кузич // Коломия й Коломийщина : зб. споминів і статей про недавнє минуле. – Філядельфія, 1988. – С. 763.
8. Сулятицький С. Пробоевий “Гуцульський курінь” / С. Сулятицький // Коломия і Коломийщина. – Філадельфія, 1988. – С. 803–804.
9. Признання Начального Вождя // Урядові вісті Косівського повіту. – 1919. – 15 січ. – С. 1.
10. Будз П. Гуцули в боях під Городком у марті 1919 р. / П. Будз // Український Скиталець. – Йозефів, 1922. – № 12. – С. 8.
11. Сулятицький С. Пробоевий “Гуцульський курінь”... – С. 806.
12. Будз П. Гуцули в боях під Городком... – С. 9.
13. Сулятицький С. Пробоевий “Гуцульський курінь”... – С. 807.
14. Слава Гуцулам // Урядові вісті Косівського повіту. – 1919. – 15 берез. – С. 4.
15. Сулятицький С. Пробоевий “Гуцульський курінь”... – С. 807–808.
16. Там само. – С. 809.
17. Там само. – С. 812.
18. Там само. – С. 813.
19. Там само. – С. 814.
20. З Наддніпрянської України // Нове життя. – 1919. – 16 січ. – С. 1.
21. Центральний державний історичний архів вищих органів влади управління України (ЦДАВО), ф. 3520, оп. 2, спр. 373, арк. 16–17.
22. Там само, ф. 3520, оп. 1, спр. 373, арк. 50; спр. 179, арк. 21; спр. 373, арк. 22–23, 26–27, 32–33; ф. 3521, оп. 2, спр. 60, арк. 105.

23. Gazeta Kołomyjska. – 1920. – 19 września. – S. 2.
24. Там само.
25. Там само.
26. Монолатій І. Кути : Інтелектуальний путівник єврейською Галичиною / І. Монолатій // І. – 2007. – № 48. – С. 241.
27. Там само.
28. ЦДАВО, ф. 3520, оп. 2, спр. 2, арк. 1.
29. Державний архів Івано-Франківської області (Держархів Івано-Франківської обл.), ф. 2, оп. 1, спр. 622, арк. 201.
30. Барбара І. Гуцульський полк морської піхоти / І. Барбара // Грегит. – 2012. – № 8. – С. 12–13.
31. Там само. – С. 13.
32. Там само. – С. 14.
33. Почтова скринька // Вперед. – 1921. – 13 мар. – С. 5.
34. Кузич І. Листопадіві дні в Коломії / І. Кузич // Коломия й Коломийщина : зб. споминів і статей про недавнє минуле. – Філядельфія, 1988. – С. 765, 779, 781.
35. А ми тую стрілецьку славу збережемо. – Коломия : Поступ, 1999. – С. 227.
36. Куришук В. Ой упав стрілець... / В. Куришук // Гуцульський край. – 1991. – 7 жовт. – С. 2.
37. Мацієвич. Посмертна згадка / Мацієвич // Покутський вісник. – 1919. – 2 мар. – С. 2.
38. Коломия й Коломийщина : зб. споминів і статей про недавнє минуле. – Філядельфія, 1988. – С. 789.
39. Жалібна книга. – Жовква, 1923. – Вип. 2. – С. 21; Арсенич П. Українські січові стрільці та стрільці Української Галицької армії / П. Арсенич // Красзнавець Прикарпаття. – 2004. – № 4. – С. 36.
40. Жалібна книга. – Жовква, 1922. – Вип. 1. – С. 8.
41. Там само. – С. 32.
42. Посмертні вісти // Вперед. – 1920. – 19 мая. – С. 3.
43. Там само. – С. 34.
44. Жалібна книга... – Вип. 1. – С. 30.
45. Спис померлих на Україні // Вперед. – 1920. – 29 черв. – С. 3.
46. Виказ полонених // Вперед. – 1919. – 10 верес. – С. 3; Спис померлих // Вперед. – 1919. – 12 верес. – С. 3; Спис померлих // Вперед. – 1919. – 13 верес. – С. 3; Спис померлих // Вперед. – 1919. – 16 верес. – С. 3; Спис померлих // Вперед. – 1919. – 18 верес. – С. 2; Спис померлих // Вперед. – 1919. – 20 верес. – С. 2; Спис померлих // Вперед. – 1919. – 23 верес. – С. 2; Спис померлих // Вперед. – 1919. – 25 верес. – С. 3; Спис померлих // Вперед. – 1919. – 27 верес. – С. 2; Спис померлих // Вперед. – 1919. – 27 груд. – С. 4.
47. З життя і буття в таборі в Ліберцях // Український скиталець. – Ліберець, 1921. – № 5. – С. 35.
48. Наші втрати. Посмертні вісти // Український скиталець. – Йосифів, 1921. – № 7. – С. 1.

В статтє исслєдуєтєся научнєя прєблєма учєстєя гуцулов в освєбєдєтєльнєх движєнєях украинцєв за своєю госудєрствєннєсть 1918–1923 гг. Автєр в пєрвєю очєрєдє акцєнтуєтє внимєнє на бєєвєм путє элитнєгє бєєвєгє подраздєлєнєя УГА – Гуцульскєгє авєнгєрднєгє курєнєя, а в армєи УНР – Пєрвєгє Гуцульскєгє полкє морскєи пєхєтєи. Сдєлєн акцєнт на прєявлєннєи гуцулами гєрєизм в бєях с польскєи войсками, рєссєйскєи бєлогвєрдєйцєами и частєями Краснєи Армєи, а тєжє войсковєи дєблєсти гуцулов в прикєзах командєванєя УГА.

Ключєвыє слєва: гуцулы, Гуцульщина, Гуцульскєи прєбєєвєи курєнь, польскєє войско, поляки, УГА.

The scientific research on Hutsul taking part in the struggle of Ukrainian people for Ukrainian state independence in 1918–1921 has been provided in the article. First of all, the battle way of UGA (Ukrainian Galician Army) elite combat unit – Hutsul Combat Kurin' and first Hutsul Marines Regiment in UNR (Ukrainian Nation Republic) has been paid attention to. The accent has been made on Hutsul heroism in the battles with Polish army, Russian Bilogwardia and Red Army units, and also the soldiers' bravery among Hutsul in command of UGA has been remarked.

Kej words: Gutsuls, Gutsul land, Gutsul Guards' kurin, Polish army, Polish people, Ukrainian Galician Army.